

І.В. Бабкіна, канд. техн. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

В.І. Козіна, вчитель-методист (*Харківське вище училище фізичної культури і спорту, Харків*)

ГЕНДЕР, МОВНА КАРТИНА СВІТУ, ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У МОВІ

Видатний український мовознавець Олександр Потебня ділився своїми міркуваннями про мову: «Мова – це засіб розуміти самих себе... Чого ми в собі не помічаємо, того для нас не існує, і, зрозуміло, не буде втілене в слові. Тож ніхто не має права вкладати в мову народу те, чого сам народ у своїй мові не знаходить».

У 30-ті роки ХХ ст. в американському мовознавстві виник напрям, згідно з яким учені намагалися виявити взаємозв'язок між структурами мови та мисленням і способом пізнання дійсності. Представники цього напрямку були переконані, що мова, віддзеркалюючи світ, накидає людині, яка нею оволодіває, певний образ світу. Сукупність знань про світ, закарбованих у мові, називають мовною картиною світу.

Опановуючи мову, її носії засвоюють і певне ставлення до світу, сприймають довкілля під кутом зору, «нав'язаним» структурами мови, всотують у себе образ світу, втілений у мові. Оскільки мови по-різному класифікують навколишню дійсність, то її носії розрізняються за ставленням до неї.

Мова доволі консервативна система, вона відображає більшою мірою архаїчні явища, ніби консервуючи їх. Певним чином у ній відображені й суспільні стереотипні уявлення, з поміж іншого і гендерні.

Англійське слово «гендер» багатозначне. Спершу воно означало граматичну категорію роду. Згодом цей граматичний термін стали використовувати в соціології, політології, історії, філософії протиставляючи слову «стать». Термін «гендер» уживаємо, коли наголошуємо на психологічних, соціальних та культурних відмінностях. Віками й тисячоліттями суспільство констатувало гендерні відмінності між чоловіками та жінками. Отже, гендер – це соціальна стать.

Учені-мовознавці констатують, що в мові спостерігається нерівномірність відображення чоловіків та жінок, тобто наявність гендерної асиметрії в мові.

Гендерні настанови виявляються насамперед у сценаріях мовної поведінки чоловіків і жінок. Дослідники помітили, що мовна поведінка жінок часом більш регламентована, ніж чоловіча. Найістотніші відмінності виявили в словнику жінок та чоловіків, помітні відмінності у виборі емоційно забарвлених елементів, форм увічливості тощо.

Однією з характерних рис жіночої мовної поведінки є багатозначне мовчання. Саме на таке мовчання звертав увагу ще Аристотель: «Слава жінки – її мовчання». Витоки цього мовчання дослідники пов'язують з традиційною обрядовістю, зокрема з обрядом весілля. Дослідники слушно зауважують, що жінки – тонкі комуніканти, вони винахідливі й мобільні в застосуванні контактовоїстановлювальних засобів, легше «перемикаються», вловлюючи бажання й настрої співрозмовника, простіше входять у світ інтересів іншої людини, здатні виявити співчуття в найрізноманітніших вербальних і невербальних формах.

Характеризуючи мовну поведінку жінок, дослідники наголошують на їхній здатності відволікатися на деталі. Чоловіки звертають увагу на жіночу звичку говорити натяками, що в деяких ситуаціях допомагає уникнути конфронтації, знизити мовну агресію.

Лінгвістичний талант жінок виявляється у швидкому засвоєнні мови, вони скоріше сприймають сказане і швидше відповідають. Чоловіки реагують повільніше: частіше вагаються, сумніваються, відповідно й почуття в чоловіків виявляються стриманіше. Жінок утричі частіше перебивають, ніж чоловіків, бо їм доволі важко відновити логічний плин розмови. У словнику жінки переважають емоційні слова, перебільшені оцінки, надзвичайно активні зменшувально-пестливі та збільшувальні імена.

Чоловіки, навпаки, з одного боку, тяжіють до абстрактних висловів, а з іншого – полюбляють «вкрутити слівце», вразити несподіваною асоціацією, нестандартним мовним зворотом тощо. Опиняючись у чоловічому товаристві, жінка намагається підтримувати чоловічий мовний імідж, узгоджувати свою мовну поведінку з мовними стереотипами.

Спостереження мовознавців переконують, що відмінності в чоловічій і жіночій мові не настільки істотні й не свідчать, що стать є визначальним чинником спілкувальної поведінки. Доведено також, що та сама людина в різних ситуаціях виявляє неоднакову мовну поведінку. Водночас наука не заперечує існування деяких стильових особливостей, властивих переважно чоловікам або жінкам у межах чітко окресленої ситуації спілкування.